

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Palvelualojen ammattiliiton asiantuntijalausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle ulkomaalaislain muutoksista

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ulkomaalaislain muutoksista. PAM haluaa nostaa esiin huolensa lakimuutosten vaikutuksista työmarkkinoihin, erityisesti työntekijöiden oikeuksien ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. PAM pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä on huomioitu työsuhteen päättymisen jälkeisen toimeentulon turvaaminen. Aiemmassa hallituksen esityksessä, jossa käsiteltiin tuloarajaa, ei selkeästi otettu kantaa siihen, tuleeko tuloaraja täytyä myös työttömyyden aikana. Pidämme erityisen myönteisenä, että nyt esitetty lakimuutos tuo kaivattua selkeyttä tähän tärkeään kysymykseen.

Suoja-ajat tulee yhdenmukaistaa

PAM esittää, että suoja-aika voitaisiin yhtenäistää kaikille työntekijöille pidemmäksi, esimerkiksi 6 tai 12 kuukauden mittaiseksi. Tämä ratkaisu parantaisi lainsäädännön soveltamista ja tukisi työntekijöiden yhdenvertaisuutta. Nykyinen ehdotus eripituisista suoja-ajoista (3 tai 6 kuukautta) luo eriarvoisuutta työntekijöiden välillä ja herättää huolta oikeudenmukaisuudesta työmarkkinoilla.

Erityisesti lyhyt, kolmen kuukauden suoja-aika voi asettaa ulkomaalaiset työntekijät vaikeaan asemaan. Suomeen työn perässä tulevat ovat usein valmiita tekemään merkittäviä uhrauksia pysyäkseen maassa, mikä lisää riskiä, että he hyväksyvät epäileltä työolosuhteet. Heidän asemansa on erityisen haavoittuva, ja lyhyt suoja-aika voi tehdä heistä alttiimpia työperäiselle hyväksikäytölle.

Toinen merkittävä ongelma on Suomessa esiintyvä rekrytointisyrjintä, joka asettaa ulkomaalaistaustaiset työnhakijat selvästi epäedullisempaan asemaan kotimaisiin työnhakijoihin verrattuna. Tämä korostuu erityisesti EU:n ulkopuolelta tulevien työhaussa, jossa syrjintä voi viivästyttää työllistymistä ja pidentää työttömyysjaksoja. Lyhyempi suoja-aika vaikeuttaa heidän mahdollisuuksiaan löytää työtä, mikä voi pakottaa heidät hyväksymään heikompiä työehtoja vain pysyäkseen Suomessa.

Erityisen vaikeassa tilanteessa ovat kausi- ja sesonkityöntekijät, joille työn löytäminen sesonkien välissä on haasteellista. Ilman pidempää suoja-aikaa kausi- ja sesonkityöntekijät voivat joutua riskialttiiseen asemaan, jossa he ovat käytännössä pakotettuja hyväksymään heikompia työehtoja, mikä lisää hyväksikäytön riskiä.

Yhdenmukainen ja pidempi suoja-aika kaikille työntekijäryhmille edistäisi paitsi oikeudenmukaisuutta, myös vahvistaisi Suomessa työskentelevien ulkomaalaisten työntekijöiden asemaa, antaen heille tasavertaiset mahdollisuudet työllistyä ja suojellen heitä hyväksikäytöltä. PAMin näkemyksen mukaan yhtenäinen suoja-aika olisi järkevä ja oikeudenmukainen ratkaisu työmarkkinoilla.

Alueelliset ja valtakunnalliset linjaukset työvoimapulasta

PAM katsoo, että valtakunnallisten listojen sijaan alueelliset linjaukset, jotka perustuvat selkeisiin ja tilastopohjaisiin kriteereihin, yhdistettynä työolojen parantamiseen, tukisivat parhaiten työmarkkinoiden toimivuutta ja työvoiman saatavuutta.

PAM esittää, että valtakunnalliset työvoimapulalistat poistetaan ja keskitytään alueellisiin linjauksiin, jotka perustuvat objektiiviseen ja läpinäkyvään tilastotietoon. Tämän tueksi ulkomaalaislain 72 b §:ään tulisi lisätä seuraava kohta: *"Työvoimapula-alat määritetään työhallinnon ja Tilastokeskuksen työllisten, työttömien ja avoimien työpaikkojen tilastoaineiston perusteella."*

Valtakunnallisissa työvoimapulalistoissa on merkittäviä haasteita ja epäkohtia. Ne voivat asettaa Suomessa asuvat työperäiset maahanmuuttajat epätasa-arvoiseen asemaan ulkomailta tulevien työnhakijoiden kanssa. Esimerkiksi työttömäksi jäänyt siivooja ei voi hakea tarjoilijan paikkaa, ellei tarjoilijan ammatti ole valtakunnallisella listalla, vaikka se olisi alueellisesti määritelty työvoimapula-alaksi. Lisäksi esityksestä puuttuu selkeä perustelu siitä, miten valtakunnalliset linjaukset tuovat lisäarvoa verrattuna alueellisiin linjauksiin.

Alueelliset linjaukset ovat riittäviä, mutta niiden laatua on parannettava. Nykyiset ELY-keskusten päätökset eivät aina perustu tilastotietoon, ja linjausten kriteerit ovat epä johdonmukaisia. Tämä on saanut osakseen myös tutkijakritiikkiä. Laboren tutkija Jeremias Nieminen nosti elokuussa 2024 esiin, että työvoimapula-aloja koskevat päätökset vaativat selkeitä ja avoimia kriteereitä, jotta ne perustuisivat objektiivisiin faktoihin ja olisivat yhdenmukaisia eri alueiden välillä.

Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa, jossa työttömyysaste on korkea, suuri osa aloista on vapautettu saatavuusharkinnasta ilman riittävää näyttöä todellisesta työvoimapulasta. Näin ollen objektiiviset ja numeerisiin mittareihin perustuvat kriteerit eivät ainoastaan parantaisi päätöksenteon laatua, vaan myös tukisivat tieteellistä tutkimusta työvoiman kysynnän ja tarjonnan kehityksestä.

Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön kehittämä *Työvoiman saatavuus ja kohtaanto* -datamalli voisi toimia pohjana keskitetylle tietovarannolle. Tällainen tietovaranto kokoaisi tiedot sekä alueellisista että valtakunnallisista päätöksistä, tukisi tutkimusta ja mahdollistaisi tietopohjaisemman ja läpinäkyvämmän päätöksenteon.

PAM painottaa myös, että työvoimapula erityisesti palvelualoilla johtuu usein rekrytointiongelmista, kuten heikoista työehdoista, alhaisesta palkkauksesta ja työntekijöiden nopeasta vaihtuvuudesta. Houkuttelevampien työolojen ja riittävän palkan tarjoaminen on avainasemassa työvoiman saatavuuden ja hyvinvoinnin parantamisessa. Matalapalkkaisilla aloilla työnantajien tulisi keskittyä luomaan kestävämpiä työolosuhteita, jotka houkuttelevat työntekijöitä ja vähentävät työvoimapulaa.

Työvoiman hyväksikäytön riski voi kasvaa – PAMin ratkaisu: alipalkkauksen kriminalisointi ja kanneoikeudet

Työnantajien ilmoittamisvelvollisuus ulkomaalaisen työntekijän työsuhteen päättymisestä voi lisätä työntekijöiden riippuvuutta työnantajista ja altistaa heidät työperäiselle hyväksikäytölle. Kun työntekijän oleskelulupa sidotaan vahvemmin työsuhteeseen, työnantaja saa huomattavan vallan työntekijään nähden. Tämä valtasuhteen epätasapaino voi johtaa hyväksikäyttöön, kuten alipalkkaukseen, ja kasvattaa syrjinnän riskiä.

PAM katsoo, että yksi merkittävimmistä keinoista työvoiman hyväksikäytön ehkäisemiseksi olisi alipalkkauksen kriminalisointi. Tämä toimenpide vähentäisi merkittävästi työntekijöiden hyväksikäyttöä, ja lisäksi alipalkkauksen kriminalisointi varmistaisi, että yritykset eivät voi saavuttaa kilpailuetua polkemalla työntekijöiden palkkoja, mikä puolestaan edistäisi reiluja kilpailuolosuhteita yritysten kesken. Näin toimenpiteellä varmistetaan sekä työntekijöiden oikeuksien että tasapuolisten kilpailuedellytysten toteutuminen yritysten välillä.

Lisäksi PAM ehdottaa ammattiliitoille myönnettävää kanneoikeutta, joka mahdollistaisi liittojen aktiivisemman roolin työntekijöiden oikeuksien puolustamisessa, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien työntekijöiden osalta. Kanneoikeuden tarkoituksena olisi toimia ennaltaehkäisevänä keinona, jolla varmistetaan työntekijöiden oikeuksien toteutuminen. Kanneoikeus tarjoaisi ammattiliitoille tehokkaan välineen puuttua hyväksikäyttötapauksiin ja estää väärinkäytöksiä jo varhaisessa vaiheessa, erityisesti silloin, kun viranomaisvalvonta ei yksin riitä turvaamaan työntekijöiden asemaa.

PAM katsoo, että eduskunnan tulee pyrkiä ehkäisemään työvoiman hyväksikäyttöä, sillä hyväksikäyttö on todellinen ja kasvava ilmiö Suomen työmarkkinoilla. Useat eri alojen tapaukset ovat osoittaneet, ettei kyse ole enää yksittäisistä tapauksista vaan laajemmasta ongelmasta.

Lopuksi

PAM korostaa, että on keskeistä, että lainsäädäntöprosesseissa luotetaan olemassa oleviin järjestelmiin, kuten saatavuusharkintaan, työlupalinjauksiin ja työnhakuvelvoitteisiin, sekä varmistetaan riittävät resurssit viranomaisten valvontatyölle, jotta näiden järjestelmien toimivuus paranee. Sen sijaan, että säädetään uusia yksilökohtaisia rajoitteita, jotka voivat heikentää luottamusta nykyisiin järjestelmiin, tulisi keskittyä niiden kehittämiseen. Esimerkiksi on erityisen olennaista yhtenäistää alueellisten työlupalinjauksien päätöksentekoa ja säätää raportointivelvollisuutta valtakunnallisesti, jotta raportointi olisi johdonmukaista ja selkeää. Toisaalta työvoiman hyväksikäyttöä voidaan ennaltaehkäistä myös kriminalisoimalla alipalkkaus ja myöntämällä ammattiliitoille kanneoikeus.

Esitetyillä muutoksilla PAM uskoo, että Suomi säilyy houkuttelevana ja vastuullisena kohteena työperäisille maahanmuuttajille. Samalla varmistetaan tasapaino työntekijöiden oikeuksien, työnantajien velvollisuuksien ja yhteiskunnan tarpeiden välillä.

Helsingissä, 22. marraskuuta 2024

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Lisätietoja:

Egezona Klllokoqi-Bublaku
sosiaalipoliittinen asiantuntija
puh. 0404133759
egezona.klllokoqi@pam.fi